

ited the employment being continued; some other substantial reason of a kind which justifies the dismissal. Dismissals are classed as unfair its grounds of: pregnancy (all reasons relating to maternity); family reasons (parental leave, paternity leave); representation (including acting as an employee representative) trade union membership grounds and union recognition etc.

Defines the main trends of the development of the British labor law in the XXI century. Concluded that in this time in Great Britain observed stable tendency of increasing influence of legislation on the regulation of key elements of the employment relationship and the subsequent departure from the traditional Common Law. First of all it's caused by specific feature of labor law whose existence is not possible without compulsory rules aimed at protecting the fundamental rights and freedoms in the workplace. Also, staying the Great Britain in the European Union, determines the distribution on this country the labor standards adopted in the framework of the EU.

Key words: sources of labor law, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, the common law contract of employment, dismissal.

УДК 340.13.14

В. П. МЕЛЬНИК

ЗАКОНОДАВСТВО ПРО СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Досліджується визначення поняття законодавства України про соціальне забезпечення в умовах демократичної, правової та соціальної держави, адже сфера соціального захисту регулюється виключно на підставі норм закону. Зміст статті сутнісно розкриває значення законодавства про соціальне забезпечення, його ознак та напрямків його удосконалення.

Ключові слова: законодавство, соціальне забезпечення, ознаки законодавства про соціального забезпечення.

Мельник В.П. Законодательство о социальном обеспечении: понятие, признаки и направления совершенствования

Исследование направлено на определение понятия законодательства Украины о социальном обеспечении в условиях демократического, правового и социального государства, ведь сфера социальной защиты регулируется исключительно на основании норм закона. Содержание статьи по существу раскрывает значение законодательства о социальном обеспечении, его признаков и направлений его совершенствования.

Ключевые слова: законодательство, социальное обеспечение, признаки законодательства на социальное обеспечение.

© МЕЛЬНИК Володимир Петрович – кандидат юридичних наук, помічник-консультант народного депутата України, здобувач Інституту права ім. І. Машиновського Національного університету «Острозька Академія»

Melnik Vladimir. Social security legislation: concepts, characteristics and directions for improvement

This scientific and theoretical research aimed at the definition of the law of Ukraine of social security on welfare in a democratic, legal and social state, because social protection is regulated only on the basis of the law. The content of the article essentially reveals the importance of legislation on social security, its signs and directions of its improvement.

Key words: *legislation, social security, signs legislation on social security.*

Становлення і розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, розвиток громадянського суспільства засвідчують гостру потребу в переосмисленні традиційних підходів до розуміння сутності, ознак законодавства. Як відомо, у радянську добу, законодавство виступало основним і домінуючим регулятором впливу держави на суспільні і державні процеси. Через ухвалення актів законодавства забезпечувалось упорядкування та правове регулювання суспільних відносин. В умовах просування нашої держави по шляху демократичних перетворень, відбувається об'єктивна зміна основних завдань і функцій держави, процес посилення ролі інститутів громадянського суспільства, а відтак і зміни у меті, завданнях, напрямках правового регулювання суспільних відносин через ухвалення актів законодавства. Можна погодитися із думкою професора В.Б. Ковальчука, що головним критерієм існування легітимної влади у конституційній демократичній державі є ступінь захищеності основних прав і свобод людини і громадянина¹.

Доречно наголосити на тому, що концептуальні засади сучасного розуміння законодавства обумовлені нормами Конституції України², яка окреслила новітню парадигму правових взаємовідносин суспільства, держави і особи. По-перше, констатація, що Україна є «суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» (ст.1) означає те, що у ній закладаються глибинні основи розвитку громадянського суспільства, переорієнтація суспільного життя в сторону соціальної орієнтації, домінування загальнолюдських, демократичних цінностей і засад. По-друге, Основний Закон України (ст.3) декларує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, виходячи із того, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, держава відповідає перед людиною за свою діяльність. При цьому, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. У правовому сенсі, це означає, що права на

свободи людини є головним напрямом діяльності суспільства і держави а, відтак, і розвитку законодавства. По-третє, концептуальним видається конституційне положення (ст.5) за яким «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ», який «здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». Отже, буде доречним вказати, що норми Основного Закону України наділяють народ виступати джерелом влади, її формування, а, відтак і впливу на неї через законодавчі та інші правові механізми. До того ж, держава, за змістом Конституції України здійснює свої повноваження через органи державної влади у чітко визначених межах. Основний Закон України (ст.7) передбачає, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України По-четверте, Основний Закон України (ст.8) гарантує дію на території України принципу верховенства права, у тому числі і верховенства норм Конституції України, яка має найвищу юридичну силу. При цьому, Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. По-п'яте, Конституція України (ст.9) передбачає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Таким чином, норми Конституції України заклали новітні та демократичні та соціальні засади розвитку законодавства у цілому та його окремих галузей. Достатньо конструктивною є позиція академіка О.В. Скрипнюка, який стверджує, що «держави, що отримують сьогодні назву «соціальні», які використовують методи економічного, духовно-культурного, інформаційного, інтелектуального щодо стимулювання своїх громадян до правомірної поведінки, гідної життєдіяльності, виходячи зі своїх пріоритетів справедливого перерозподілу суспільних благ³. Новітнє бачення соціальної держави на думку О.В. О.В. Тищенко є «реалізація соціального забезпечення на рівні вищому, ніж гарантований прожитковий мінімум»⁴. Тому особливо відповідальним, видається завдання суспільства і держави щодо розбудови законодавства у тих сферах суспільного життя, які потребують якісного і системного реформування. Насамперед, це стосується права соціального забезпечення. Адже, законодавство про соціальне забезпечення перебуває на етапі становлення, що викликано такими чинниками як: а) не відповідність стану розвитку суспільства і держави; б) не відповідність потребам оптимальної моделі соціального забезпечення; в)

незабезпечення доступність та дієвість права на соціальний захист та інших прав з питань соціального забезпечення; г) наявність множинності законів із окремих питань соціального забезпечення (наприклад, пенсійне забезпечення); г) наявність розгалуженої системи актів законодавства, де домінуючою частиною залишається система підзаконних нормативних актів; д) високий ступінь диференціації(розпорошеності) правового регулювання), складність та суперечливість; е) відсутність якісного державного нагляду і громадського контролю. До того ж, слід взяти до уваги те, що складність розвитку законодавства про соціальне забезпечення викликана тим, що воно має специфічну сферу дії і застосування. Його суб'єктний склад стосується кола осіб, які потребують підтримки і допомоги зі сторони суспільства і держави та як правило, не можуть на належному рівні забезпечувати свою життєдіяльність. Очевидною проблемою розвитку законодавства про соціальне забезпечення є його складність та безсистемність, відсутність єдиного кодифікованого закону, який би забезпечував цілісність та єдність правового регулювання відносин у такій важливій сфері суспільного життя. Як відомо, Радою Європи ще 6 листопада 1990 року було ухвалено Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий)⁵. Незважаючи на його рамковий характер, його положення виступають певним стабілізуючим чинником забезпечення системних підходів до питань правового регулювання соціального забезпечення.

У юридичній літературі проблематику інституту охорони праці у сфері трудового права та права соціального забезпечення досліджували такі вчені-юристи як: зокрема: В.М. Андріїв, Я.І. Безугла, Н.Б. Болотіна, В.С. Венедіктов, С.В. Венедіктов, М.І.Іншин, Р.І. Кондратьєв, В.Л. Костюк, В.В. Лазор, Л.І. Лазор, А.Р. Мацюк, К.Ю. Мельник, О.М. Обушенко, С.М. Синчук, О.В. Тищенко, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Л.П. Шумна, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та ін. Однак, незважаючи на очевидні конструктивні доктринальні здобутки цих та інших вчених-юристів, враховуючи стан та динаміку розвитку соціальної держави, соціального забезпечення, необхідність забезпечення дієвості, ефективності і доступності права на окремі види соціального забезпечення, посилення соціальної захищеності окремих вразливих категорій осіб, означена проблематика залишається достатньо актуальною, а її належне розв'язання ключовим завданням суспільства і держави. У

доктрині права наголошується, що національне законодавство України відіграє ключову роль у ствердженні і закріпленні засад громадянського суспільства, а також вказується на його роль як чинника наближення України до світових та європейських демократичних цінностей і досвіду⁶. Слід підкреслити, що «законодавство» виступає головним елементом цілої правової конструкції, яка пов'язана та обумовлена великою кількістю політичних, економічних та правових чинників. До таких відносяться: регламентована процедура прийняття актів законодавства, ефективне функціонування органів державної влади та інших уповноважених органів із питань законотворення, високий рівень правової культури та інші. З юридичної точки зору поняття законодавства є узагальнюючим, яке тісно пов'язане із категоріями «правовий акт» та «нормативно-правовий акт», адже саме через названі категорії законодавство проходить процес становлення та функціонального розвитку.

Доречним буде наголосити на тому, що чинне законодавство України, правова доктрина не містять єдиного визначення категорії «законодавство». За своєю правовою природою в розумінні поняття «законодавство» варто виходити із того, що воно формується під впливом нормотворчих повноважень суспільства і держави. Тому, законодавство охоплює увесь масив нормативних актів, які ухвалюються у суспільстві і державі з метою правового регулювання суспільних відносин. Разом із тим, дещо уточнює розуміння поняття «законодавство» Конституційний Суд України. Як відомо, Конституційний Суд України, здійснюючи тлумачення терміну «законодавство» роз'яснив, що його треба розуміти так, що ним охоплюються закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також постанови Верховної Ради України, укази Президента України, декрети і постанови Кабінету Міністрів України, прийняті в межах їх повноважень та відповідно до Конституції України і законів України⁷. Очевидно, що таке розуміння поняття «законодавство» є достатньо вразливим по відношенню до законодавства про соціальне забезпечення, оскільки стосувалося сфери укладення трудового контракту. Однак, позиція Конституційного Суду України має враховуватись у контексті теоретичного розуміння поняття «законодавство». Разом із тим, вразливість даного підходу пояснюється також і тим, що поза увагою залишаються: 1) питання нормотворчості суспільства шляхом проведення всеукраїнського референдуму⁸ або територіальних громад при проведенні місцевих

референдумів; 2) питання нормотворчої діяльності інших органів державної влади та місцевого самоврядування. Слід відзначити, що питання нормотворчості територіальних громад через місцеві референдуми на законодавчому рівні невизначено, що ускладнює не лише механізм децентралізації влади, а й ефективність правового регулювання суспільних відносин. У юридичній літературі наголошується на об'єктивному існуванні у юридичній науці трьох визначень законодавства – у широкому, розширеному і вузькому розумінні, що спираються на національну правову доктрину, законодавчу вітчизняну традицію та законодавчу практику: а) у широкому значенні законодавство – це система взаємопов'язаних нормативно-правових актів, які ухвалюються органами державної влади та/або місцевого самоврядування, їх посадовими особами; б) у розширеному значенні законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, які ухвалюються парламентом, Президентом та урядом; в) у вузькому значенні законодавство – це сукупність нормативно-правових актів, які ухвалюються народом у порядку референдуму та/або парламентом, який втілює народну волю за своєрідним дорученням, з метою правового регулювання найбільш важливих відносин у спеціально встановленому конституційно-правовому порядку⁹. Пропонований підхід видається достатньо конструктивним з позицій загальнотеоретичного розуміння поняття «законодавство». Разом із тим, законодавство про соціальне забезпечення виступає об'єктивним і закономірним виразом розвитку права на соціальний захист (соціальне забезпечення) через вироблення конструктивних механізмів його реалізації, гарантування і правової охорони. Як відомо, Конституція України (ст. 46) передбачає, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. При цьому пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом. В умовах розбудови в Україні соціальної держави, громадянського суспільства, питання

щодо якісних, дієвих і доступних механізмів його реалізації є ключовим завданням законодавства про соціальне забезпечення.

Крім того, Основний Закон України встановлює, що основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення належать до виключного регулювання на підставі норм закону (ч. 1 ст. 92). Пріоритетність законодавчого регулювання відносин з питань соціального забезпечення є основоположним принципом у нормотворчій діяльності держави. Проте, реалізація цього принципу вимагає не тільки систематизацію, а також, що важливо кодифікацію законодавства про соціальне забезпечення. Адже, множинність законів з питань соціального забезпечення ускладнює їх належну реалізацію на практиці. Враховуючи складність правового регулювання відносин з питань соціального забезпечення, очевидно є потреба проведення кодифікації не тільки законодавства про соціальне забезпечення а, щонайменше, також про пенсійне забезпечення, права осіб інвалідністю. Специфічність таких кодифікаційних процесів має максимально відображати потреби та інтереси усіх членів суспільства і вони мають бути суспільноприйнятними, позаяк кожна людина у нашій державі упродовж свого життя виступає суб'єктом правових відносин з соціального забезпечення.

Також слід наголосити на тому, що у юридичній літературі законодавство про соціальне забезпечення розглядається через призму його джерел. Професори С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко та інші вчені вказують, що джерела права соціального забезпечення у формальному аспекті – це сукупність загальновідомих, внутрішньоструктурованих форм установаження й вираження нормотворчими органами загальнообов'язкових правил поведінки, регулюючих відносини щодо соціального забезпечення¹⁰. Разом із тим, буде справедливим вказати, що законодавство є частиною системи джерел права соціального забезпечення, що відображає специфічну систему нормотворчих повноважень суспільства, держави і органів місцевого самоврядування. Тому, законодавство про соціальне забезпечення слід розглядати у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні законодавство про соціальне забезпечення – це система нормативних актів, які ухвалюються у порядку всеукраїнського референдуму, а також нормотворчої діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування з питань соціального забезпечення. У вузькому значенні «законодавство про соціальне забезпечення» – це сукупність нормативно-правових актів, які ухвалюються народом у порядку референдуму та/або парламентом, який втілює

народну волю за своєрідним дорученням, з метою правового регулювання відносин у сфері соціального забезпечення. Основними ознаками законодавства про соціальне забезпечення є наступні: а) виступає результатом нормотворчої діяльності народу (суспільства, територіальних громад) держави, органів місцевого самоврядування з питань соціального забезпечення; б) має загальнообов'язковий, соціально спрямовуючий характер для уповноважених і правомочних суб'єктів з питань соціального забезпечення; в) характеризується високим ступенем диференціації (розпорошеності) правового регулювання, що ускладнює механізм його застосування; г) спрямовується на розвиток в Україні сучасної моделі соціального захисту (соціального забезпечення) на основі дієвих соціальних стандартів і гарантій; г) окреме місце посідає Державний бюджет на відповідний рік; д) окреме місце посідають нормативні акти органів соціального страхування; е) підлягає судовому та/або конституційному контролю; е) підлягає державному нагляду і громадському контролю. Законодавство про соціальне забезпечення включає в себе такі основоположні та ключові елементи як: конституція; міжнародні договори; закони; система підзаконних нормативних актів. Окреме місце у системі законодавства посідають нормативні акти ухвалені на всеукраїнському чи місцевому референдумі.

Основними напрямками удосконалення законодавства про соціальне забезпечення виступають наступні: 1) забезпечення відповідності стану розвитку суспільства і держави; 2) забезпечення розбудови сучасної моделі соціального захисту (соціального забезпечення) на основі прозорих, доступних і дієвих механізмів реалізації, гарантування і правової охорони прав особи в означеній сфері; 3) визначення чіткого соціально-правового статусу окремих вразливих категорій осіб; 4) забезпечення якісної, суспільноприйнятної кодифікації законодавства про соціальне забезпечення на основі гармонійного поєднання інтересів суспільства, держави і особи; 5) забезпечення якісної, суспільноприйнятної кодифікації законодавства про пенсійне забезпечення на основі гармонійного поєднання інтересів суспільства, держави і особи; 6) забезпечення якісної, суспільноприйнятної кодифікації законодавства про права осіб з інвалідністю, виходячи із необхідності їх належної адаптації і самореалізації у суспільстві та державі, з урахуванням пропозицій всеукраїнських громадських організацій інвалідів; 7) звуження сфери ухвалення підзаконних нормативних актів, виходячи із ускладненої процедури їх застосування; 8) посилення державного

нагляду і громадського контролю з питань дотримання законодавства про соціальне забезпечення.

1. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці : монографія / Ковальчук В.Б. – К. : Логос, 2011. – С. 200. 2. Конституція України // ВВР України. – 1996. – №30. – Ст. 141. 3. Скрипнюк О.В. Проблеми соціальної держави в контексті концепції «державного мінімалізму» / О.В. Скрипнюк // Право України. – 2000. – № 11. – С. 17. 4. Тищенко О.В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі : монографія / Тищенко О.В. – К. : ДП «Прінт Сервіс». 2014. – С. 31. 5. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий): Кодекс від 6.11.1990р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_651/print/1397037475704524 6. Пронюк Н.В. Національне законодавство і його роль у демократичних перетвореннях в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Н.В. Пронюк ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2004. – С. 9. 7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну “законодавство”) : Рішення Конституційного Суду України від 9 липня 1998 року №12-рп/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – №32. – Ст. 59. 8. Про всеукраїнський референдум : Закон України від 6 листопада 2012 р. № 5475-VI // ВВР України. – 2013. – № 44-45. – Ст. 634. 9. Мельник В.П. Теоретичні проблеми ієрархічної структури законодавства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / В.П. Мельник ; Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2013. – С. 3-4. 10. Право соціального забезпечення в Україні: підручник / [Т.А. Занфірова, М.І. Іншин, С.М. Прилипко та ін.] ; за заг. ред. Т.А. Занфірової, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенка. – 2-ге вид., переробл. і доповнен. – Х. : ФІНН, 2012. – С. 106.

Melnik Vladimir. Social security legislation: concepts, characteristics and directions for improvement

In the scientific article provides a comprehensive study of the legal category of “social security legislation” in terms of legal theory and practice. To complete the research, the article suggests an analysis of the concept of “law” is determined by the legal nature and content. The author notes that the conceptual foundations of modern understanding of law due to provisions of the Constitution of Ukraine as legislation that has the highest legal force. The article defines and evaluates the role of legal regulation of social relations. Determined that the law is one of the most important regulators of social relations, especially in those countries, that position themselves as legal and recognize the rule of law. Much attention is paid to the definition of the “law” in the current legislation of Ukraine. Due to the lack of legal definition of the studied concepts proposed theoretically legal analysis clarification of the term “law”, which proposed the Constitutional Court of Ukraine in one of its decisions. In addition, the article discusses the need for scientific understanding and research of social security legislation in the light of its sources. However, the author

notes that social security legislation is part of the sources of social security law, reflecting the specific system of rule-making powers of society.

In the context of research the author proposes a definition of social security law from the point of view of the theory and practice of social protection and security. The article presents the main features of social security law, the place, the content and meaning of social security law in the legal system of Ukraine. The author suggests distinguishing determining social security legislation in the broad and narrow senses that promotes proper understanding of the legal nature and importance of social security legislation. Also in the scientific article discusses the need to improve social security legislation determined the main problems, objectives and directions of the improvement. The author stresses that reforming and improving social security legislation is a logical requirement of rapid development of social relations that requires legislators timely and adequate response to social, political, social and economic change.

Key words: legislation, social security, signs legislation on social security.

УДК 347.9

I. О. ІЗАРОВА

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ ДРІБНИХ СПОРІВ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття присвячена дослідженню запровадженої у 2007 році Європейської процедури розгляду та вирішення дрібних спорів у цивільних та комерційних справах, що мають транскордонний характер, яка застосовується у держава-членах ЄС.

Ключові слова: цивільний процес, Європейський порядок розгляду дрібних спорів, гармонізація цивільного процесуального права.

Изарова И.А. Европейский порядок рассмотрения мелких споров: опыт и перспективы

Статья посвящена исследованию внедренной в 2007 году Европейской процедуры рассмотрения и решения мелких споров по гражданским и коммерческим делам трансграничного характера, которая применяется в государствах-членах ЕС.

Ключевые слова: гражданский процесс, Европейский порядок рассмотрения мелких споров, гармонизация гражданского процессуального права.

Izarova Iryna. European small claims procedure: experience and prospects

The article devoted to the implementation the European Small Claims Procedure 2007 in civil and commercial cross-border matters, which using from 2007 in the EU Member States.

© ІЗАРОВА Ірина Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент Київського національного університету імені Тараса Шевченка